

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ”
(для бакалаврів, спеціалістів)

Київ

ДП «Видавничий дім «Персонал»

2009

Підготовлено професором кафедри цивільно-правових дисциплін
О. М. Міхатуліною

Затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін
(протокол № 10 від 21.05.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Міхатуліна О. М. Навчальна програма дисципліни “Еколого-правова відповідальність” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2009. — 27 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни, питання для самоконтролю, варіанти контрольних робіт, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Досягнення мети, принципів і пріоритетів екологічного права можливе не тільки на рівні впровадження у життя позитивного правового регулювання в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, а й за допомогою застосування системи забезпечувальних механізмів у регулятивних та охоронюваних екологічних правовідносинах.

Йдеться про доцільність підвищення ефективності юридичної відповідальності в галузі екології, під якою в курсі розуміється такий стан розвитку суспільних екологічних правовідносин, при якому державно-правовими методами забезпечується виконання відповідальними особами спеціальних обов'язкових вимог законодавства в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки чи застосування до винних осіб заходів державно-правового примусу. З цих позицій у курсі розглядаються особливості позитивної і ретроспективної відповідальності в галузі екології (в широкому розумінні еколого-правової відповідальності).

Відповідальність у галузі екології характеризується з позицій діалектично пов'язаних правовідносин — регулятивних і охоронюваних, у яких відповідно реалізуються її правові форми — позитивна і ретроспективна. При цьому в курсі докладно розкриваються основні риси еколого-правової відповідальності, її форми, підстави виникнення, застосування, показуються суб'єктивні та об'єктивні ознаки, зміст та підстави припинення.

Значне місце у ньому зосереджено на характеристиці особливостей юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, зокрема їх небезпеки, екологічної спрямованості та підвищення екологічного ризику.

Метою дисципліни є: розкриття змісту основних категорій та інститутів дисципліни еколого-правова відповідальність і її значення, вивчення основних положень чинного законодавства в сфері еколого-правової відповідальності; ознайомлення слухачів з проблемами реформування екологічного права в контексті правової реформи, формування в слухачів вміння самостійно орієнтуватися у системі чинного законодавства, що містить норми еколого-правової відповідальності.

Завданням дисципліни є: знати відповідно до програми основні категорії та інститути дисципліни “Еколого-правова відповідальність”, вміти розкрити їх зміст; засвоїти основні положення нормативно-правових актів, що визначають відповідальність у сфері екології; розробити на підставі визначення юридичних властивостей пропозиції щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази на основі виявлених ознак її недосконалості за результатами вивчення та аналізу ефективності чинних нормативно-правових документів, наявної практики регулювання суспільних відносин у сфері еколого-правової відповідальності; вміти застосовувати відповідні нормативні акти при складанні документів, вирішувати конкретні практичні питання, пов’язані із застосуванням норм екологічного права; поглибити рівень еколого-правових знань у студентів юридичних вузів і факультетів на підставі новітніх досягнень еколого-правової та інших галузей юридичної науки і реальної практики застосування законодавства за екологічні правопорушення; здійснити порівняльно-правовий аналіз реалізації юридичної відповідальності різних правових систем, висвітлити існуючі теоретичні, прикладні проблеми в цій сфері та окреслити моделі вдосконалення системи соціально-правових гарантій реалізації еколого-правової відповідальності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати відповідно до програми основні категорії та інститути дисципліни “Еколого-правова відповідальність”, вміти розкрити їх зміст; основні положення нормативно-правових актів, що визначають відповідальність в сфері екології

уміти застосовувати відповідні нормативні акти при складанні документів, вирішувати конкретні практичні питання, пов’язані із застосуванням норм екологічного права.

Вивчення дисципліни повинне ґрунтуватись на знаннях, здобутих студентами під час опанування ними визначених у програмі і рекомендованих викладачем нормативних актів та галузевої літератури екологічного спрямування.

Основну необхідну інформацію стосовно актуальних проблем предмета та методу еколого-правової відповідальності дають студентам на лекціях, поглиблюють і закріплюють на семінарських заняттях та консультаціях. Разом з тим у нових умовах зростає значення самостійної позааудиторної роботи студентів, для полегшення якої навчальна програма містить відповідні вказівки до самостійного вивчення програмного матеріалу. Контроль знань із дисципліни здійс-

нуюється на практичних заняттях, заліках та іспитах, а також під час перевірки результатів самостійної роботи студентів.

Предметним орієнтиром при вивченні дисципліни “Еколого-правова відповідальність” є тематичний план, який складений у відповідності із змістовними модулями. Об’єм необхідного програмного матеріалу визначений у розділі “Зміст дисципліни”. Для полегшення контролю і самоконтролю отриманих студентами знань програма містить перелік питань для самоконтролю. Список рекомендованої літератури має перелік основних нормативно-правових, науково-теоретичних і практичних джерел, що стане важливою підмогою при вивченні дисципліни. Для полегшення навчання та підвищення його ефективності необхідно додатково використовувати методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять з дисципліни “Еколого-правова відповідальність”.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЕКОЛОГО-Правова Відповідальність”

№ пор.	Назва змістового модуля та теми
1	2
	Змістовий модуль I. Загальні положення відповідальності в галузі екології
1	Юридична відповідальність у галузі екології
2	Позитивна відповідальність у галузі екології
	Змістовий модуль II. Еколого-правова відповідальність в галузі використання, відтворення та охорони природних ресурсів
3	Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства
4	Юридична відповідальність за порушення водного законодавства
5	Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства
6	Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра

1	2
7	Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря
8	Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ
9	Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ
10	<p>Змістовий модуль III. Юридична відповідальність за правопорушення в сфері охорони навколишнього природного середовища</p> <p>Юридична відповідальність за порушення вимог, норм та нормативів екологічної безпеки</p>
11	Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища
12	Еколого-правова відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд
13	<p>Змістовий модуль IV. Відповідальність за порушення вимог, норм та нормативів екологічної безпеки</p> <p>Юридична відповідальність за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу</p>
14	<p>Змістовий модуль V. Юридична відповідальність за порушення міжнародних еколого-правових норм та екологічні делікти в зарубіжних країнах</p> <p>Еколого-правова відповідальність за порушення законодавства про лікувально-оздоровчі, рекреаційні зони та курорти</p>
15	Відповідальність за порушення міжнародних еколого-правових норм та екологічні делікти в зарубіжних країнах
16	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення в зарубіжних країнах
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
“ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ”

Змістовий модуль I. Загальні положення відповідальності у галузі екології

Тема 1. Юридична відповідальність у галузі екології

Поняття юридичної відповідальності в галузі екології. Форми юридичної відповідальності в галузі екології. Види юридичної відповідальності в галузі екології. Еколого-правова відповідальність.

Юридична відповідальність у галузі екології як різновид суспільних екологічних правовідносин. Співвідношення юридичної відповідальності в галузі екології та еколого-правової відповідальності. Підстави виникнення юридичної відповідальності в галузі екології. Суб'єкти юридичної відповідальності в галузі екології. Об'єкти юридичної відповідальності в галузі екології. Предмет юридичної відповідальності в галузі екології. Зміст юридичної відповідальності в галузі екології. Підстави виникнення або зміни правовідносин юридичної відповідальності в галузі екології.

Реалізація юридичної відповідальності в галузі екології. Механізм забезпечення юридичної відповідальності в галузі екології. Система гарантій реалізації юридичної відповідальності в галузі екології. Проблеми вдосконалення законодавчих засад реалізації юридичної відповідальності в галузі екології.

Література [1–10; 15–34; 35–50]

Тема 2. Позитивна юридична відповідальність у галузі екології

Еколого-соціальні і правові передумови формування позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Імплементация міжнародно-правових принципів позитивної юридичної відповідальності в галузі екології в механізм національної позитивної еколого-правової відповідальності. Поняття позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Склад правовідносин реалізації позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Підстави та умови виникнення правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Суб'єктивний склад правовідносин по-

зитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Предметний і об'єктний склади правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Суб'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Об'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Зміст правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Підстави припинення правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Види і правові форми позитивної юридичної відповідальності в галузі екології. Проблеми юридичних гарантій реалізації позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.

Література [1–10; 16–27; 35–66]

Змістовий модуль II. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі використання, відтворення та охорони природних ресурсів

Тема 3. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Земельні правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, особливості. Види земельних правопорушень. Класифікація земельних правопорушень. Соціально-правова характеристика земельних правопорушень. Форми юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями земельного законодавства. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями права власності на землю. Компенсація шкоди, заподіяної обмеженнями прав власників і землекористувачів чи погіршенням якості земель. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної псуванням, забрудненням земель хімічними, радіоактивними речовинами, виробничими відходами, стічними водами. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням строків повернення тимчасово зайнятих земель чи внаслідок невиконання обов'язків щодо їх рекультиватії.

Спеціальні заходи земельно-правового примусу в системі юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Порушення земельного законодавства як підстави адміністративної відповідальності: стан та проблеми вдосконалення.

Земельні правопорушення як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень земельного законодавства.

Література [1–11; 25; 26; 28; 35–38; 40; 53; 61]

Тема 4. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства

Водні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Класифікація водних правопорушень. Поняття і зміст юридичної відповідальності за порушення водного законодавства. Форми юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

Майнова відповідальність за порушення водного законодавства. Особливості відшкодування збитків, заподіяних порушеннями водного законодавства. Відшкодування збитків, заподіяних припиненням права, зміною умов використання вод.

Водно-правова відповідальність. Механізм реалізації водно-правової відповідальності.

Водні адміністративні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Правопорушення водного законодавства як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації водних правопорушень.

Література [1–10; 14; 53–60; 65]

Тема 5. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства

Лісові правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система. Види лісових правопорушень та їх характеристика. Форми юридичної відповідальності за лісопорушення.

Майнова відповідальність за порушення правил відпуску деревини на пні.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну лісовому господарству: поняття і види. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну пошкодженням або знищенням лісу, забрудненням, засміченням або порушенням правил пожежної

безпеки в лісах. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам рослин, занесеним до Червоної книги України.

Лісові правопорушення як підстави адміністративної відповідальності. Проблеми вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових санкцій за лісові правопорушення.

Лісові правопорушення як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень лісового законодавства.

Література [1–10; 14; 16; 22; 25; 28; 32; 35–44; 65]

Тема 6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра

Порушення законодавства про надра як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад і види. Класифікація порушень законодавства про надра. Характеристика порушень законодавства про надра. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.

Майнова відповідальність за порушення законодавства про надра. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про надра.

Порушення законодавства про надра як підстави адміністративної відповідальності. Ефективність юридичної відповідальності при застосуванні адміністративно-правових санкцій за порушення законодавства про надра. Порушення законодавства про надра як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень законодавства про надра.

Література [1–10; 12; 13; 25; 27; 35–43; 53–60]

Тема 7. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря та їх характеристика. Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави юридичної відповідальності. Система і класифікація порушень законодавства про охорону атмосферного повітря. Зміст і сутність юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмос-

ферного повітря. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Майнова відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Проблеми вдосконалення механізму обчислення шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про охорону атмосферного повітря.

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави адміністративної відповідальності. Ефективність адміністративно-правових санкцій, що застосовуються за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря. Вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових стягнень за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Порушення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень законодавства про охорону атмосферного повітря.

Література [1–10; 35–40; 53; 61]

Тема 8. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ

Порушення законодавства про тваринний світ (фауністичні правопорушення) як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система. Види порушень законодавства про тваринний світ та їх класифікація. Поняття юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ. Зміст юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про тваринний світ. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну незаконним добуванням диких тварин і птахів, їх жител та біотехнічних споруд.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів риб, водних безхребетних у рибогосподарських водоймах України. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення живих організмів “сидячих” видів, що є природним багатством континентального шельфу. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення живих організмів

у виключній (морській) економічній зоні та анадромних видів риб, що утворюються у річках України, за межами цієї зони.

Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам тварин, занесеним до Червоної книги України. Особливості обчислення збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони рибних запасів.

Особливості обчислення збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок скидання у рибогосподарські водойми стічних вод та інших відходів.

Порушення законодавства про тваринний світ як підстави адміністративної відповідальності. Проблеми застосування адміністративно-правових санкцій за пошкодження чи знищення об'єктів тваринного світу, що розводяться у неволі та напівневолі.

Порушення законодавства про тваринний світ як підстави кримінальної відповідальності. Проблеми криміналізації порушень законодавства про тваринний світ.

Література [1–10; 30; 31–32; 35–44; 60; 66]

Змістовий модуль III. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі охорони навколишнього природного середовища

Тема 9. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Поняття і склад порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища як підстави юридичної відповідальності. Соціально-правова характеристика порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Класифікація порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Характерні ознаки юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Визначення поняття юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Межі застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Види

юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Проблеми застосування майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Ефективність адміністративної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища як підстави кримінальної відповідальності та проблеми її вдосконалення.

Література [1–15; 17; 20; 21; 25; 27; 28; 32; 35–40; 53–60; 66]

Тема 10. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд

Поняття та особливості порушень законодавства про природно-заповідний фонд як підстава юридичної відповідальності. Зміст порушень законодавства про природно-заповідний фонд. Класифікація правопорушень про природно-заповідний фонд.

Визначення та ознаки юридичної відповідальності про природно-заповідний фонд. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Особливості механізму реалізації юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Форми майнової відповідальності за шкоду, заподіяну об'єктам та територіям природно-заповідного фонду. Таксова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про природно-заповідний фонд. Види таксової відповідальності за шкоду, заподіяну територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок незаконного знищення чи пошкодження рослинного світу. Види таксової відповідальності за шкоду, заподіяну територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок незаконного добування, пошкодження або знищення тваринного світу.

Література [1–12; 16; 25; 27; 28; 35–40; 53–56; 66]

Тема 11. Юридична відповідальність за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони

Поняття та зміст порушень законодавства про виключну (морську) економічну зону. Класифікація порушень правового режиму виключної (морської) економічної зони. Механізм за-

стосування юридичної відповідальності за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони.

Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про виключну (морську) економічну зону. Особливості застосування адміністративної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону. Кримінальна відповідальність за порушення правового режиму виключної (морської) економічної зони. Проблеми вдосконалення юридичної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону.

Література [1–12; 16; 25; 27; 28; 35–40; 53–56; 66]

Тема 12. Юридична відповідальність за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони

Порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони як підстави юридичної відповідальності. Проблеми юридичного закріплення системи правопорушень законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.

Перспективи розвитку майнової відповідальності за порушення законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони. Критерії розмежування адміністративних і кримінальних правопорушень режиму курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон. Проблеми криміналізації порушень законодавства про курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони.

Література [1–12; 16; 25; 27; 32; 35–42; 53–60; 66]

Змістовий модуль IV. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі екологічної безпеки

Тема 13. Юридична відповідальність за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки

Поняття та ознаки порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Система порушень вимог, норм і нормативів екологічної безпеки як підстава юридичної відповідальності. Класифікація правопорушень у галузі екологічної безпеки. Особливості реалізації механізму юридичної відповідальності за порушення вимог, норм

і нормативів екологічної безпеки Екологічна безпека та екологічний ризик як підстави абсолютної відповідальності. Проблеми застосування майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушенням вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Проблеми формування об'єктивної юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелами підвищеної екологічної небезпеки.

Адміністративна відповідальність за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки. Кримінальна відповідальність за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки.

Проблеми формування інституту превентивної відповідальності за порушення вимог, норм і нормативів екологічної безпеки.

Література [1–10; 16; 25; 28; 32; 35–47; 53–60; 66]

Тема 14. Юридична відповідальність за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій

Поняття порушень вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій. Система та види порушень вимог екологічної безпеки внаслідок стихійних сил природи та техногенних аварій і катастроф. Проблеми кодифікації порушень вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Адміністративна відповідальність за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій.

Література [1–10; 16; 25; 28; 34; 37; 53–60]

Змістовий модуль V. Юридична відповідальність за порушення міжнародних еколого-правових норм та екологічні делікти в зарубіжних країнах

Тема 15. Проблеми міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення

Міжнародна відповідальність за екологічні правопорушення як інструмент реалізації міжнародного екологічного права. Підстави

застосування міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення. Механізм реалізації міжнародної відповідальності за екологічні правопорушення.

Проблеми майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушеннями міжнародних еколого-правових норм. Проблеми застосування імперативних санкцій за міжнародні екологічні правопорушення.

Проблеми формування інституту транснаціональної відповідальності за екологічні правопорушення.

Література [1–10; 17; 25; 35–45; 60; 61; 66]

Тема 16. Особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в зарубіжних країнах

Порівняльно-правовий аналіз юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн. Загальні та основні ознаки юридичної відповідальності за екологічні правопорушення зарубіжних країн. Механізм реалізації юридичної відповідальності за екологічні правопорушення різних правових систем.

Проблеми інтеграції правового забезпечення інституту юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в країнах різних правових систем.

Література [1–10; 25; 35–45; 64–66]

МАУП

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття юридичної відповідальності в галузі екології.
2. Форми юридичної відповідальності в галузі екології.
3. Види юридичної відповідальності в галузі екології. Еколого-правова відповідальність.
4. Підстави виникнення юридичної відповідальності в галузі екології.
5. Суб'єкти юридичної відповідальності в галузі екології.
6. Об'єкти юридичної відповідальності в галузі екології.
7. Зміст юридичної відповідальності в галузі екології.
8. Реалізація юридичної відповідальності в галузі екології.
9. Механізм забезпечення юридичної відповідальності в галузі екології.
10. Система гарантій реалізації юридичної відповідальності в галузі екології.
11. Поняття позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
12. Суб'єктивний склад правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
13. Предметний і об'єктний склади правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
14. Суб'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
15. Підстави припинення правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
16. Земельні правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, особливості.
17. Види земельних правопорушень. Класифікація земельних правопорушень.
18. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порушеннями земельного законодавства.
19. Відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями права власності на землю.
20. Порушення земельного законодавства як підстави адміністративної відповідальності: стан та проблеми вдосконалення.
21. Земельні правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.

22. Водні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Класифікація водних правопорушень. Поняття і зміст юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.
23. Майнова відповідальність за порушення водного законодавства. Особливості відшкодування збитків, заподіяних порушеннями водного законодавства.
24. Водно-правова відповідальність. Механізм реалізації водно-правової відповідальності.
25. Водні адміністративні правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Правопорушення водного законодавства як підстави кримінальної відповідальності.
26. Лісові правопорушення як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система.
27. Види лісових правопорушень та їх характеристика. Форми юридичної відповідальності за лісопорушення.
28. Майнова відповідальність за порушення правил відпуску деревини на пні.
29. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну пошкодженням або знищенням лісу, забрудненням, засміченням або порушенням правил пожежної безпеки в лісах.
30. Лісові правопорушення як підстави адміністративної відповідальності.
31. Лісові правопорушення як підстави кримінальної відповідальності.
32. Порушення законодавства про надра як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад і види.
33. Класифікація порушень законодавства про надра. Характеристика порушень законодавства про надра.
34. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про надра.
35. Майнова відповідальність за порушення законодавства про надра.
36. Проблеми відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями законодавства про надра.
37. Порушення законодавства про надра як підстави адміністративної відповідальності.
38. Порушення законодавства про надра як підстави кримінальної відповідальності.

39. Порухення законодавства про охорону атмосферного повітря та їх характеристика.
40. Порухення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави юридичної відповідальності.
41. Форми юридичної відповідальності за порухення законодавства про охорону атмосферного повітря.
42. Види юридичної відповідальності за порухення законодавства про охорону атмосферного повітря.
43. Майнова відповідальність за порухення законодавства про охорону атмосферного повітря.
44. Порухення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави адміністративної відповідальності.
45. Порухення законодавства про охорону атмосферного повітря як підстави кримінальної відповідальності.
46. Порухення законодавства про тваринний світ (фауністичні правопорухення) як підстави юридичної відповідальності: поняття, склад, система.
47. Види порухень законодавства про тваринний світ та їх класифікація.
48. Поняття юридичної відповідальності за порухення законодавства про тваринний світ.
49. Майнова відповідальність за шкоду, заподіяну порухеннями законодавства про тваринний світ.
50. Майнова (таксова) відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів риб, водних безхребетних у рибогосподарських водоймах України.
51. Порухення законодавства про тваринний світ як підстави адміністративної відповідальності.
52. Порухення законодавства про тваринний світ як підстави кримінальної відповідальності.
53. Поняття і склад порухень законодавства про охорону навколишнього природного середовища як підстави юридичної відповідальності.
54. Класифікація порухень законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
55. Характерні ознаки юридичної відповідальності за порухення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

56. Проблеми застосування майнової відповідальності за шкоду, заподіяну порушеннями законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
57. Ефективність адміністративної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
58. Поняття та особливості порушень законодавства про природно-заповідний фонд як підстава юридичної відповідальності.
59. Поняття та зміст порушень законодавства про виключну (морську) економічну зону.
60. Система та види порушень вимог екологічної безпеки внаслідок стихійних сил природи та техногенних аварій і катастроф.

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБИТ

Варіант контрольної роботи студент вибирає за першою літерою свого прізвища.

Перша літера прізвища студента	Номер варіанта
А – Б	1
В – Г	2
Д – Е	3
Ж – З	4
И – К	5
Л – Н	6
О – Р	7
С – У	8
Ф – Ч	9
Ш – Я	10

Варіант 1

1. Проблеми вдосконалення законодавчих засад реалізації юридичної відповідальності в галузі екології.
2. Проблеми криміналізації порушень законодавства про охорону атмосферного повітря.

Варіант 2

1. Імплементация міжнародно-правових принципів позитивної юридичної відповідальності в галузі екології в механізм національної позитивної еколого-правової відповідальності.
2. Форми юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.

Варіант 3

1. Об'єктивні ознаки правовідносин позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
2. Зміст юридичної відповідальності за порушення законодавства про тваринний світ.

Варіант 4

1. Проблеми юридичних гарантій реалізації позитивної юридичної відповідальності в галузі екології.
2. Особливості майнової (таксової) відповідальності за шкоду, заподіяну видам тварин, занесеним до Червоної книги України.

Варіант 5

1. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням строків повернення тимчасово зайнятих земель чи внаслідок невиконання обов'язків щодо їх рекультивациі.
2. Особливості обчислення збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок скидання у рибогосподарські водойми стічних вод та інших відходів.

Варіант 6

1. Водні адміністративні правопорушення як підстави юридичної відповідальності.
2. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Варіант 7

1. Проблеми криміналізації водних правопорушень.
2. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення вимог екологічної безпеки внаслідок надзвичайних ситуацій.

Варіант 8

1. Ефективність юридичної відповідальності при застосуванні адміністративно-правових санкцій за порушення законодавства про надра.
2. Таксова відповідальність за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про природно-заповідний фонд.

Варіант 9

1. Проблеми криміналізації порушень законодавства про надра.
2. Види таксової відповідальності за шкоду, заподіяну територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок незаконно добування, пошкодження або знищення тваринного світу.

Варіант 10

1. Вдосконалення механізму застосування адміністративно-правових стягнень за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.
2. Проблеми вдосконалення юридичної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 24. — Ст. 189.
3. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 15.
6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 36.
7. Кримінальний кодекс України від 1 вересня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
8. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 17. — Ст. 99.
9. Повітряний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 25. — Ст. 272.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
11. Закон України “Про виключну (морську) економічну зону України” // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 21. — Ст. 152.

12. *Закон України “Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Цивільного кодексу України” // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 33. — Ст. 440.*
13. *Закон України “Про державний контроль за використанням та охороною земель // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 350.*
14. *Закон України “Про економічну самостійність Української РСР” // Відомості Верховної Ради України. — 1990. — № 34. — Ст. 499.*
15. *Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 27. — Ст. 218.*
16. *Закон України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки” // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 47. — Ст. 405.*
17. *Закон України “Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 40. — Ст. 337.*
18. *Закон України “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — N 42. — Ст. 348.*
19. *Закон України “Про екологічну експертизу” // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 8.*
20. *Закон України “Про карантин рослин” // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 34. — Ст.352.*
21. *Закон України “Про курорти” // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 50. — Ст.435.*
22. *Закон України “Про мисливське господарство та полювання” // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 18. — Ст. 132.*
23. *Закон України “Про охорону атмосферного повітря” // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 50 — Ст. 678.*
24. *Закон України “Про охорону культурної спадщини” // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 39. — Ст. 333.*
25. *Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.*
26. *Закон України “Про плату за землю” // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 38. — Ст. 560.*

27. Закон України “Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об’єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 51. — Ст. 555.
28. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
29. Закон України “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 16. — Ст. 198.
30. Закон України “Про рослинний світ” // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22–23. — Ст. 198.
31. Закон України “Про тваринний світ” // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 14. — Ст. 97.
32. Закон України “Про туризм” // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 31. — Ст. 241.
33. Постанова КМУ України від 17 листопада 2001 р. “Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію”. — № 1520.
34. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об’єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища: Затв. постановою ВР України від 29. жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 46.

Основна

35. Балюк Г. І. Екологічне право України: Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини): Навч. посіб. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 192 с.
36. Дмитренко І. А. Екологічне право України: Підручник. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 341 с.
37. Екологічне законодавство України: Зб. нормат.-прав. актів. Станом на 20 січня 2007 р. — К.: Істина, 2007.— 384 с.
38. Екологічне законодавство України / Відп. ред. І. О. Заєць.: Зб. нормат. актів. — К.: Юрінком Інтер, 2001.— 416 с.

39. *Екологічне* право України: Підруч. для студ. юрид. ф-тів вищ. навч. закладів / За ред. проф. В. К. Попова та проф. А. П. Гетьмана. — Х.: Право, 2001. — 281 с.
40. *Екологічне* право. Особлива частина: Підручник / За ред. проф. В. І. Андрейцева. — К., 2001. — 544 с.
41. *Екологічне* право України: Підручник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, В. К. Попов; Ред. А. П. Гетьман. — Х.: Право, 2005. — 382 с.
42. *Екологічне* право України. Академ. курс: Підручник / Ред. Ю. С. Шемшученко. — К.: Юрид. думка, 2005. — 848 с.
43. *Екологічне* управління: Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. — К.: Либідь, 2004. — 432 с.
44. *Кілічава Т. М.* Екологічне право: Навч. посіб. — К.: Ун-т “Україна”, 2005. — 302 с.
45. *Кобецька Н. Р.* Екологічне право України: Навч. посіб. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 352 с.
46. *Комарницький В. М.* Екологічне право: Навч. посіб. / В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін. — 3-тє вид. — К.: ЦНЛ, 2006. — 224 с.
47. *Краснова М.* Теоретико-правові засади запобіжних заходів компенсації шкоди за екологічним законодавством України // Право України. — 2007. — № 8. — С.85–91.
48. *Малишко М. І.* Екологічне право України: Навч. посіб. — К., 2001.
49. *Природноресурсове* право України: Навч. посіб. / Ред. І. І. Каракаш. — К.: Істина, 2005. — 376 с.
50. *Рибачек В.* Щодо визначення поняття “атмосферне повітря” в екологічному законодавстві України // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 7. — С. 56–57.
51. *Степанчук І.* Екологічна експертиза // Україна молода. — 2002. — № 3.
52. *Шалімов М. О.* Роль екологічного законодавства у становленні та розвитку агропромислового комплексу України // Актуальні проблеми політики. — О.: Юрид. л-ра, 2003. — Вип. 16. — С. 308–321.

Додаткова

53. *Аграрное, земельное и экологическое* право Украины: Общие части учебных курсов: Учеб. пособие / Под общ. ред. А. А. По-

- гребного; Одес. государств. юрид. акад. — Х.: Одиссей, 2000. — 367 с.
54. *Андрейцев В. І.* Екологічне право: Підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів. — К., 2001.
  55. *Бакай І. М.* Виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного підприємництва (еколого-правові проблеми) — К., 1997. — 72 с.
  56. *Бакай І. М.* Еколого-правові питання виробничо-господарської діяльності в галузях аграрного виробництва — К.: Нічлава, 1997. — 48 с.
  57. *Бейкун А. Л.* Концептуальні ідеї та тенденції трансформації державної політики у галузі розвитку екологічного законодавства // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2006. — № 6. — С.114–118.
  58. *Водяніков О.* Гармонізація національного законодавства України у сфері використання біологічного палива із правом ЄС // Юрид. журн., 2004. — № 5. — С. 57–62.
  59. *Гетьман А.* Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації // Вісн. Акад. прав. наук України. — 2003. — № 2–3. — С. 580–592.
  60. *Екологічне законодавство України та його гармонізація з європейським правовим полем / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач та ін.* — К.: Кондор, 2007. — 611 с.
  61. *Земельне право України: Підручник / За ред. проф. М. В. Шульги.* — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 368 с.
  62. *Льницька Н. В.* Основи екологічного права. — Львів, 1997.
  63. *Игнатьева И. А.* Систематизация экологического законодательства: современные проблемы и практические подходы // Журн. рос. права. — 2003. — № 12. — С.21–29.
  64. *Игнатьева И. А.* Принципы экологического законодательства // Государство и право. — 2003. — № 9. — С.36–45.
  65. *Лозо В.* Правове регулювання боротьби із забрудненням навколишнього середовища в історії екологічного законодавства Європейського Союзу // Вісн. Акад. прав. наук України. — 2005. — № 2. — С. 65–73.
  66. *Малишко М. І.* Сучасний стан і перспективи правової реформи в екологічній сфері // Актуальные проблемы правовой реформы в современной Украине. — 2000. — № 8 (13). — С. 50–52.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни	
“Еколого-правова відповідальність”	5
Зміст дисципліни	
“Еколого-правова відповідальність”	7
Питання для самоконтролю.....	17
Варіанти контрольних робіт	20
Список літератури.....	22

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *О. А. Варваріна*

Зам. № ВКЦ-4182

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Тираж 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*